

אמרת: לא יאמר הכתוב "אמו" בכהן גדול שאינו מיטמא לה.

שהרי אין תלמוד לומר [אינו צריך הכתוב לאומרו].

כי הרי קל וחומר הוא שאין הכהן הגדול מיטמא לאמו; וכך נלמדנו:

כהן הדיוט שהתירה לו התורה להיטמא לאחיו, לא התירה לו להיטמא אלא לאחיו מאביו. אבל לאחיו מאמו, שאינו אחיו מאביו לא התירה לו תורה.

ונלמד דין זה בגזירה שוה מבני יעקב, נאמר כאן: "לאחיו" ונאמר בבני יעקב [בראשית מב יג] "שנים עשר עבדיך אחים אנחנו בני איש אחד". וכשם שבני יעקב היו אחים מאב אחד, כך "אחיו" האמור כאן היינו אח מאב.⁽⁴⁾

ומה אם במקום שכהן הדיוט מיטמא לאחיו מאביו, אין כהן גדול מיטמא לאביו.

ולכך אמר הכתוב: "ולאמו לא יטמא" — שאף הוא מיותר, כי הרי ידענו כבר שאסור כהן גדול בקרובים — מופנה הוא לגזירה שוה, וללמד לכדרכי —

דתניא:

רבי אומר: נאמר גבי נזיר⁽¹⁾: "לאביו ולאמו לאחיו ולאחותו, לא יטמא להם במותם".

הוסיף הכתוב תיבת "במותם", על מה שנאמר "על נפש מת לא יבוא", כדי ללמד: רק במותם של כל אדם אינו מיטמא להם הנזיר.

אבל מיטמא הוא לננעם ולזיבתם⁽²⁾ של כל אדם. כלומר, מותר הנזיר ליטמא למצורע וזב המטמאים אדם.

ואין לי אלא בנזיר שהוא מיטמא למצורע?

בכהן גדול, מניין שהוא מיטמא למצורע?⁽³⁾

1. הלשון בברייתא "גבי נזיר" כפי שהיא כתובה לפנינו, ודאי אינו מלשון הברייתא, וראה לעיל מג א שהובאה ברייתא זו.

2. כתבו התוספות שלא הוצרך הכתוב אלא למצורע משום שהמצורע חשוב כמת, אבל לזב פשיטא שמותר הוא ליטמא, ואגב מצורע נקט זב.

3. לא דוקא נקטה הברייתא "כהן גדול", כי הוא הדין שיש לומר אף בכהן הדיוט שלא ייטמא למצורע, אלא משום שהתיבה המופנית לגזירה שוה כתובה בכהן גדול, וממנו אנו לומדים לכהן הדיוט, לכן נקטה הברייתא "כהן גדול".

4. כן כתבו התוספות, וראה מה שכתב על זה ב"קין אורה"; והביא שם מדברי הרמב"ם בהלכות אבל [ב יב] שכתב טעם אחר, דמדכתב רחמנא לאחיו ולאחותו גבי בנו, ילפינן מה בנו

1. הלשון בברייתא "גבי נזיר" כפי שהיא כתובה לפנינו, ודאי אינו מלשון הברייתא, וראה לעיל מג א שהובאה ברייתא זו.

2. כתבו התוספות שלא הוצרך הכתוב אלא למצורע משום שהמצורע חשוב כמת, אבל לזב פשיטא שמותר הוא ליטמא, ואגב מצורע נקט זב.

וכתב על זה ב"קין אורה": אין זה מספיק, דנהי דחשוב כמת, מכל מקום ודאי ליתא במשמעותא ד"על נפש מת לא יבוא"; ועוד, דאם כן מנא לן ברחוקים שמותר ליטמא להם כשהם מצורעים, והרי יש לומר שלא התירה התורה ליטמא אלא לקרובים מצורעים, וראה מה שכתב הוא בזה, וראה בתוספות לקמן ד"ה הכי,

מקום שאין כהן הדיוט מיטמא לאחיו מאמו, אינו דין שאין כהן גדול מיטמא לאמו.

כלומר: הרי קרובי משפחה מצד האב ["משפחת אב"] עדיפי ממשפחת אם, שהרי כהן הדיוט אף שמיטמא הוא לקורבת אח, בכל זאת אינו מיטמא לאותה קורבה אלא כשהיא ממשפחת אב ולא ממשפחת אם. אם כן יש לנו ללמוד בקל וחומר, שאם הכהן הגדול אינו מיטמא לקורבת אב שהיא ממשפחת אב, כל שכן שלא ייטמא לקורבת אם [שהיא קורבה שוה לקורבת אב] כשהיא ממשפחת אם.

ואם זכיתיה מהדין [ואם יש לך ללמוד מקל וחומר], שאין הכהן הגדול מיטמא לאמו, אם כן מה תלמוד לומר "אמו" בכהן גדול?

אלא ודאי מופנה הוא, מיותר ופנוי הוא כדי להקיש ולדון הימנו גזירה שוה:

נאמר "אמו" בנזיר, ונאמר "אמו" בכהן גדול.

מה כמו "אמו" האמור בנזיר, רק במוותם הוא אינו מיטמא להם, אבל מיטמא הוא לנגעם ולזיבתם.

אף "אמו" האמור בכהן גדול, רק במוותם הוא אינו מיטמא להם, אבל מיטמא הוא לנגעם ולזיבתם.⁽⁵⁾

וממשיכה הגמרא לבאר את המקור להיתר טומאת מת מצוה:

ש"לאביו" אינו בא למעט מת מצוה שהוא מיטמא לו, אלא לומר שדוקא לאביו אינו מיטמא משום שאינו בהכרח אביו אלא משום "רוב בעילות אחר הבעל", אבל לאמו הייתי אומר שהוא מיטמא אף שאמרה תורה "על כל נפשות מת לא יבא", ונמצא ש"ולאמו" אינו מיותר, שהוא בא ללמד שאינו מיטמא לאמו, ולכן הוצרכנו ללמוד מקל וחומר שאינו מיטמא לאמו, ותיבת "ולאמו" אכן מופנה היא ללמוד גזירה שוה.

ואולם פרכו התוספות תירוץ זה, ראה בדבריהם, ולבסוף כתבו שבריייתא זו אינה סוברת לחלק בין אב לאם, והקל וחומר אינו אלא לרווחא דמילתא [וכמו הקל וחומר דלעיל מזו ב וכמו שכתבו התוספות שם ד"ה אי, והובא בהערה שם].

ב. לכאורה דבריהם צריכים ביאור, שהרי אם אינו אביו נמצא שאין הבן כהן ומותר ליטמא, וממה נפשך ייטמא לאביו, ומה סברא היא לומר

ראוי ליורשו, אף אחיו ואחותו דווקא הראויין ליורשו, דהיינו אחים מן האב; ומתורת כהנים פרשת אמור [פרשתא א ח] הביא, שהוא נלמד ממה שאמרה התורה "לכנו ולבתנו" שהוא מיותר, דמ"אחיו ואחותו" שמעינן להו, אלא לאשמועינן מה בנו ובתו ראויין ליורשו הכי נמי אחיו ואחותו דווקא מן האב, וראה גם ברש"ש.

5. הקשו התוספות: לשם מה צריכים לנו לקל וחומר, והרי נתבאר לעיל שהפסוק "לאביו ולאמו לא יטמא" כולו מיותר הוא, משום שכבר נאמר "על כל נפשות מת לא יבוא", [דהיינו אפילו על קרובים, כמבואר בגמרא לעיל], וכבר הסבירה הגמרא לעיל ש"לאביו" בא ללמד על מת מצוה, ו"ולאמו" לגזירה שוה הוא בא, ואם כן למה לנו להוסיף את הקל וחומר המבואר כאן כדי לבאר ש"אמו" מופנה לגזירה שוה! ?

ותירצו: אם לא שהיה קל וחומר ללמוד על כהן גדול שאינו מיטמא לאמו, הייתי אומר

דתניא: כתיב: "כל ימי הזירו לה' על נפש
מת לא יבא" —

אילו היה אומר הכתוב "על נפש לא יבוא",
ולא היה אומר "על נפש מת לא יבוא".

שומע אני [הייתי לומד מכאן], **אפילו נפש
בהמה** [נבילה], שאף היא מטמאת, **במשמע**
שהנזיר אסור ליטמא לה, היות ואף היא
קרויה נפש, **וכענין שנאמר:** "מכה נפש
בהמה" —

אשכחנא הרי מצאנו מקור לכהן גדול
דמיטמא למת מצוה, ממה שנאמר בו
"לאביו", שהוא מיותר כדי ללמד לשהוא
נטמא למת מצוה וכפי שנתבאר.⁽⁶⁾

אבל **נזיר, מנלן** שגם הוא מיטמא למת
מצוה?⁽⁷⁾

ומבאר הגמרא, שהיתר טומאת מת מצוה
לנזיר, נחלקו בו רבי ישמעאל ורבי עקיבא.

עקיבא לומד מקור למת מצוה בכהן גדול ממקור
אחר, ומפרש את הפסוק בכהן גדול באופן אחר.

7. הקשו התוספות: למה לא נלמד שהנזיר
מיטמא למת מצוה מגזירה שוה ד"אמו אמו"
האמור בכהן גדול, שהרי "אין גזירה שוה
למחצה"?!⁽⁸⁾

ותירצו: אם לא שהיה פסוק אחר ללמד על
היתר מת מצוה לנזיר אלא מגזירה שוה, כי אז
היינו אומרים שאין הגזירה שוה מלמדת אלא על
מת מצוה, אבל אינה באה למעט טומאת מצורע
לכהן גדול, הואיל ואיתקש למת [ראה לעיל ד"ה
לגזירה, שכתבו שהוא חשוב כמת]; ואף שאין
גזירה שוה למחצה, מכל מקום לא הייתי ממעט
את המצורע בכהן גדול, כי זה חשוב כאילו
הגזירה שוה עוקרת את הפסוק ממשמעותו
הפשוטה, ובהכרח שיש מקור אחר למת מצוה
בנזיר, ואם כן הגזירה שוה באה בהכרח ללמד
שכהן גדול מיטמא למצורע.

ונראה מדבריהם שאין אנו לומדים מ"אמו
אמו" אלא דין זה של טומאת מצורע לכהן גדול,
ואולם התוספות לעיל מב ב למדו מגזירה שוה
זו שאין הנזיר מוזהר על הטומאה כשהוא כבר
מחולל ועומד, וכמו בכהן שנאמר בו "להחלו"
למעט את המחולל ועומד.

שלא ייטמא לו משום שאינו ודאי אביו?!
קושיא זו מפורסמת היא, והתוספות הוכיחו
דבריהם מדלקמן מט א, ויבואו מקצת מן
הישובים בסיעתא דשמיא בהערות שם.

ג. יש מי שיישב קושיית התוספות, שהרי
לכאורה צריך ביאור [ונזכרה קושיא זו בהערה
לעיל], איך אמרה הגמרא שמ"על כל נפשות מת
לא יבא" יש ללמוד אפילו קרובים, והרי הוצרכה
התורה להזהירו על הטומאה ולהזהירו על
הביאה, כשם שאמרה הגמרא לעיל גבי נזיר מב
ב, ואם כן אפשר שלא הזהירה התורה אלא על
הרחוקים; ואולם אם "אמו" מופנה לגזירה שוה,
הרי יש ללמוד איסור ביאה בכהן גדול מגזירה
שוה ד"אמו אמו" מנזיר.

ואם כן הרי ניחא קושיית התוספות, שאם לא
הקל וחומר הרי אין הפסוק "לאביו ולאמו"
מיותר כלל, שהרי מ"על כל נפשות מת לא
יבוא" עדיין לא למדנו לקרובים, ואם לא היתה
אומרת התורה אלא "אביו" עדיין לא הייתי יודע
שהוא מיטמא למת מצוה כי הוא אינו מיותר,
ולכן הוצרכה התורה לכתוב "אמו"; ולכן
הוצרכנו לקל וחומר שעל ידי זה "אמו" מיותר
לגזירה שוה.

6. בהמשך הסוגיא [מח ב] יתבאר, שהברייתא
האמורה היא שיטת רבי ישמעאל, אבל רבי

לפיכך תלמוד לומר: "על נפש מת לא יבוא".

הוסיף הכתוב ואמר "מת", כדי ללמד שבנפש אדם בלבד הכתוב מדבר. לפי שאין הבהמה נקראת "נפש מת"⁽⁸⁾.

רבי ישמעאל אומר: אינו צריך ללמוד שהנזיר מותר ליטמא לנבילה ממה שאמר הכתוב "מת".

כי הרי הוא הכתוב אומר: "על נפש מת לא יבוא" לאוהל שהמת שם.

הרי למדת: בנפשות המטמאות בביאה אל האוהל בלבד הכתוב מדבר.

ואילו נבילה אינה מטמאה באוהל.

וממשיך רבי ישמעאל⁽⁹⁾ ומפרש את הכתוב:

לכך אמר הכתוב: "לאביו ולאמו לא יטמא"⁽¹⁰⁾ — שהוא מיותר, כי יש ללמוד שאינו מיטמא להם מ"על נפש מת לא יבא" — כדי ללמד: רק לאביו ולאמו אינו מיטמא הנזיר.

אבל מיטמא הוא למת מצוה!⁽¹¹⁾

ומוסיף רבי ישמעאל ומבאר: (12)

עד שלא יאמר הכתוב "לאביו ולאמו לא יטמא" כדי ללמד שהנזיר מיטמא למת מצוה, הרי יש לי בדין.

כלומר: למה לי קרא למת מצוה, והרי יש ללומדו בקל וחומר?!

ומה כהן גדול, שקדושתו קדושת עולם, בכל זאת מיטמא הוא למת מצוה.

נזיר, שאין קדושתו קדושת עולם, אינו דין שמיטמא הוא למת מצוה.

ומישיב רבי ישמעאל את הצורך בכתוב, כי יש לפרוך את הקל וחומר:

לא. אם אמרת בכהן גדול שהוא מיטמא למת מצוה, היות וקל הוא, שכן אינו מביא קרבן על טומאתו.

תאמר בנזיר החמור, שמביא קרבן על טומאתו, ואם כן הייתי אומר: הואיל ומביא קרבן על טומאתו, לא יטמא למת מצוה.

לפיכך תלמוד לומר בנזיר: "לאביו ולאמו

8. כן ביארו התוספות, משום שהוקשה להם: הרי מצינו בהמה שנקראת "מת" ולא "נבילה", שנאמר [שמות כא ג]: "וכי יפתח איש בור וגו' ונפל שמה שור או חמור. בעל הבור ישלם כסף ישיב לבעליו והמת יהיה לו", ולכן פירשו, שאין היא נקראת "נפש מת".

9. כן מבואר בעמוד ב שדברי רבי ישמעאל הם, ואילו רבי עקיבא נחלק עליו.

10. אין הלימוד אלא ממה שאמר הכתוב "לאביו", אבל "ולאמו" מופנה הוא לגזירה שוה

דברי, כדי שיהיה מופנה משני צדין, כמבואר בעמוד ב; ואף הלימוד מ"לאביו" אינו עומד במסקנא, והלימוד הוא מ"ולאחיו", ורבי ישמעאל מפרש והולך הוא.

11. בהמשך הענין מתבאר: מנין ש"על נפש מת לא יבא" עוסק בקרובים, והרי יש לומר שהוא עוסק רק ברחוקים.

12. על פי ביאור אחד בתוספות, שהכל מדברי רבי ישמעאל הוא, שמפרש והולך את הלימוד מן הפסוק להיתר טומאת מת מצוה לנזיר.

ומנין אני אומר ש"לאביו ולאמו לא יטמא", מיותר הוא ללמד למת מצוה? והרי שמא "על כל נפשות מת לא יבא" ברחוקים הכתוב מדבר, והוצרך הכתוב "לאביו ולאמו" לגופיה? (1)

ומפרש רבי ישמעאל: אכן מיותר הוא: כי **עד שלא יאמר הכתוב "לאביו ולאמו לא יטמא"** ללמד שאינו מיטמא לקרובים, יש לי ללמוד דין זה בדין [במידת "בנין אב"] המפרש את מה שאמרה תורה: "על נפש מת לא יבוא".

וכך אלמדנו: **נאמרו כללות**, "על כל נפשות מת לא יבא" — **בכהן גדול**.

ונאמרו כללות, "על נפש מת לא יבא" — **בנזיר**.

מה כללות האמורות בכהן גדול היינו אפילו קרובים, ואילו מה שאמר בו הכתוב "לאביו ולאמו לא יטמא", הוא כדי ללמד: **לאביו אינו מיטמא, אבל מיטמא למת מצוה**, וכפי שנתבאר לעיל.

אף כללות האמורות בנזיר היינו בין לרחוקים ובין לקרובים, ואילו מה שאמר בו הכתוב "לאביו ולאמו לא יטמא" הוא כדי

לא יטמא", כדי ללמד: **אבל מיטמא הוא למת מצוה**.

וממשיך רבי ישמעאל לפרש: או, כלומר: מנין אני אומר שהפסוק "לאביו ולאמו לא יטמא", בא ללמד שמיטמא הנזיר למת מצוה?

והרי שמא בא הכתוב לומר: **אינו מיטמא הנזיר רק לאביו ולאמו, אבל יטמא הנזיר לשאר מתים**. (13)

ומבאר רבי ישמעאל: אמרת, הרי קל וחומר הוא שאין הנזיר מיטמא לשאר מתים.

כי, ומה כהן הדיוט, שמיטמא לקרובין, אינו מיטמא לשאר מתים.

נזיר, שאינו מיטמא לקרובין, אינו דין שלא יטמא לשאר מתים.

ובהכרח הא מה תלמוד לומר: "לאביו ולאמו לא יטמא", כדי ללמד: **לאביו ולאמו הוא דלא מיטמא, אבל מיטמא הוא הנזיר למת מצוה**.

וממשיך רבי ישמעאל לפרש:

התורה מליטמא להם, וב"באר משה" הוסיף ביאור: כיון דמצטער עליהם ביותר, מסתמא מזולל בעצמו שיהיה בוכה בקול רם, וכן תולש זקנו ומכה על ראשו כדרך המצטערים, ואין זה דרך כבוד וקדושה; הובא ב"ארזי הלבנון".

1. פיסקא זו בדברי רבי ישמעאל מתבארת על פי פירוש הר"ם בתוספות.

13. א. בתוספות לקמן מט א בתוך הדברים יש תוספת דברים בשאלה ובתירוץ האמורים כאן, ראה שם.

ב. ביארו התוספות כאן את סברת החילוק בין קרובים שאינו מיטמא להם, לרחוקים שהוא מיטמא להם, דהוא משום שיש לומר דוקא על קרובים הזהירות התורה מפני שמיצר עליהם, וזילותא היא לנזיר שנקרא "קדוש", אבל רחוקים שאינו נעצב עליהם שמא לא הזהירה אותה